AKADEMİK YAYIN TEKELİ VE ENTELEKTÜEL UYUMUN BEDELİ

AVİM

Bu yazı, ilk olarak AVİM tarafından 16 Temmuz'da yayınlanan İngilizce bir makalenin Türkçe çevirisidir.

Akademik yayıncılık, bilimsel ilerleme için son derece büyük bir öneme haizdir. Esasen bu süreç sayesinde yeni fikirler paylaşılmakta, incelenmekte, sorgulanmakta ve genel bilgi birikimimize katkı yapabilmektedir. Bu sürecin amacı nettir: hangi fikirlerin kabul edileceğine ve hangilerinin edilmeyeceğine kanıt, mantık ve sağlıklı tartışma karar vermelidir. Ne var ki mevcut yayıncılık ortamının bu ülküleri her zaman takip etmediğine dair günümüzde artan endişeler mevcuttur. Akademik yayıncılık fikirlerin, katkıların ve tartışmaların açık bir platformu olmaktan ziyade artık bir yankı odasına benzemektedir. Bu yankı odasında, çok sayıda sorun ve eksiklik içerseler bile baskın görüşler titiz bir incelemeye tabi tutulmadan sürekli olarak öne sürülüp tekrarlanırken, muhalif veya alışılmışın dışındaki fikirler son derece yüksek kalitedeki bir araştırmanın ve yazımın ürünü olsalar bile yayımlanma sürecinde büyük engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, özellikle geç dönem Osmanlı tarihi ve özellikle de Osmanlı Müslümanları ve Ermenilerinin de parçası olduğu 1915 Olayları çerçevesinde oldukça belirgin bir şekilde gözlenmektedir.

Bu yazı, hakem değerlendirme sürecinin kendisine karşı değildir. Eleştirel değerlendirme bilimsel standartların korunması için hayati önem taşır. Bunun yerine bu yazı kasıtlı veya tesadüfen belirli bakış açılarının açık tartışma aşamasına ulaşmasını engelleyen bir sisteme işaret etmektedir. Zengin bir akademik kültür, fikir anlaşmazlıkları kucaklamalı ve bunlardan dersler çıkarmalıdır. Bu kültür, karşıt görüşleri memnuniyetle karşılamalıdır, zira mevcut bilgi birikimi ve bilim, yankı odaları üzerinden değil, yaygın olarak paylaşılanlar da dahil olmak üzere mevcut varsayımların sınanmasıyla ilerler. Son yıllarda bilimsel süreç ve ilerlemenin bu temel ilkesi, Osmanlı-Ermeni ilişkilerinin geniş tarihi için geleneksel ve milliyetçi Ermeni anlatısını tek ve sorgulanamaz bir görüş olarak ayrıcalıklı kılan bir siyasi doğrucu yaklaşım uğruna terk edilmiştir.

Günümüzde akademik yayın sürecine yönelik en büyük eleştirilerden biri, yayımlanabilir bilimsel çalışma olarak varsayılan görüşler üzerinde belli etkilerin yoğunlaşmasıdır. Birçok alanda binlerce derginin mevcudiyetine rağmen, az sayıdaki prestijli dergi genellikle hangi araştırmanın öne çıkacağına, fon alabileceğine, kabul göreceğine ve ödüllendirileceğine karar vermektedir. Yayın kurulları, hakemler ve uzmanlarının oluşturduğu ağlar kaçınılmaz

olarak akademik tartışmayı şekillendirmektedir. Bu süreçler kaliteyi korumayı amaçlasa da yerleşik entelektüel ölçütlerin güçlenmesiyle de sonuçlanmaktadır.

Yüksek kaliteli araştırma ve tarih yazımına katkı yapan bilim insanları, 1915 Olaylarının nasıl yorumlanması gerektiğine dair baskın anlatılarla aynı fikirde olmadıkları ve onları tartıştıkları için, akademik eserlerini paylaşma fırsatından sıklıkla mahrum bırakılmaktadırlar. Bu durum son yirmi yılda araştırma kalitesi açısından sorgulanabilir değerdeki ve daha da önemlisi kullandıkları veri ve kanıtlarını yanlış sunan ve çarpıtan birçok çalışmanın, hiçbir eleştiri veya düzeltme olmaksızın yayınlanması ve bir alana egemen olması ile sonuçlanmıştır. 1915 Olaylarıyla ilgili yazdıkları eserlerde kasıtlı olarak yanlış tercümeler yapan, kullandıkları alıntıları bağlamlarından koparan ve yazdıkları ciddi maddi hatalar içeren akademisyenler bu tür eserleri yayımlatmada hiçbir sorun yaşamamaktadır, çünkü mevcut akademik yayıncılık sistemi onlara bir tekel sağlamakta ve söz konusu tekel sisteminde bu akademisyenleri denetleyip, düzeltecek diğer akademisyenlere yer verilmemektedir.

Aynı şey sadece 1915 Olayları için değil, Türkiye ve Türkleri içeren herhangi bir tartışmalı konu için de söz konusudur. Kıbrıs Sorunu, Türk-Yunan ilişkileri ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım süreci söz konusu tartışmalı konular arasında yer almaktadır. Akademik yayın dünyası, Batı'da derinlemesine yerleşmiş olan baskın görüşlere karşı çıkan Türk anlatılarına kapıyı sıkı sıkıya kapatmıştır. Bu mevcut durumda kuşkusuz tarihsel Müslüman-Hıristiyan çekişmesine ve düşmanlığına ek olarak Balkanlarda beş yüzyıl süren Osmanlı hakimiyetinin de payı vardır.

Giderek artan bir şekilde bu tutum artık yalnızca Batı'nın tarihsel olarak anlaşmazlık içinde olduğu topluluklarla sınırlı kalmamakta, Batı'nın kendi içindeki farklı görüşleri de dışlayacak şekilde genişlemektedir. Bu durum, bilimsel yayıncılık üzerinde bir tekel sistemi olduğu yolundaki izlenimi haklı çıkarmaktadır. Sorun, yayınevlerine ilişkin mülkiyetten çok, neyin veya hangi fikirleri geçerli sayılacağına kimin karar verdiğiyle ilişkilidir. Aykırı bakış açıları, daha geniş bir akademik topluluk tarafından değerlendirilme şansı bulamadan geciktirilebilmekte, reddedilebilmekte veya göz ardı edilebilmektedir. Pek çok aykırı fikir, akademik camiada tartışmaya girmeden, daha değerlendirme aşamasında kaybolup gitmektedir.

Bu yaklaşım, kritik bir felsefi soruyu gündeme getirmektedir: Bilimsel bir savın kalitesine kim karar vermelidir? Bir çalışma zayıf, hatalı veya destekten yoksunsa eleştiriye tabi tutulmalıdır. Ancak eleştiri baskılamak ile aynı şey değildir. Sorgulanabilir bilimsel çalışmalara verilmesi gereken doğru yanıt dışlama veya engelleme değil, bu çalışmalarla yüzleşme olmalıdır.

Okuyucular, araştırmacılar ve geniş akademik camia savları kendileri değerlendirebilir. Yayımlanan bir çalışmanın önemli eksiklikleri varsa, diğer akademisyenler buna dair eleştirel değerlendirmeler yayımlayabilir, bu çalışmanın zayıf noktalarına işaret edebilir, vardığı sonuçlara itiraz edebilir veya bu çalışmadan kullanılandan daha iyi veriler sunabilir. Bu süreç, bilimsel araştırmanın özününü oluşturmaktadır. Yayın, sorgulanamaz bir gerçek anlamına gelmemeli, bunun yerine eleştirel incelemenin başlangıcına işaret etmelidir.

Bilimin gücü, eleştiriye açık olmasında yatar. Yayımlanan her çalışma, sürekli incelemeye, tekrara, tartışmaya ve değişikliği açık olmalıdır. Yazarlar eleştiriye açık olmalı, yöntem ve sonuçlarını savunmaya hazır olmalıdır. Eleştiride bulunanlar da kendi varsayımlarının sorgulanmasına açık olmalıdır. Entelektüel tevazu, sadece eleştirmeye değil, aynı zamanda eleştiriyi kabul etmeye ve haklı görüldüğünde kişinin kendi görüşlerini gözden geçirmeye açık olmasını gerektirir.

Ne yazık ki mevcut yayıncılık ortamı artık fikirlerin özgürce tartışılması ve sunulmasına imkan tanımamaktadır. Mevcut sistem tartışmalı fikirlerin yayımlanıp tartışılmasına izin vermek yerine, bu tür fikirlerin akademik söyleme girmesini tamamen engellemektedir. Bunun kökeni editörlerin ihtiyatlı tutumu, hakem yanlılığı, kurumsal motivasyonlar veya itibar korkusu gibi sebeplerden hangisi olursa olsun, sonuç genellikle aynı kalmaktadır: belirli bakış açıları yeteri kadar görünür hale gelemediği için bazı tartışmalar asla gerçekleşmemektedir.

Yayın imkanlarını kontrol altında tutma ve entelektüel rekabeti teşvik etmeme eğilimi uzun vadede ciddi sonuçlar doğuracaktır. Yalnızca belirli bakış açılarının sürekli olarak yayın fırsatı bulması, bilimsel faaliyetleri giderek tekdüze hale getirme riskiyle karşı karşıya bırakacaktır. Araştırmacılar daha sınırlı sorular sormaya, tekrar edilen yöntemler kullanmaya ve mevcut beklentilerle uyumlu sonuçlar çıkarmaya çalışacaktır. Yenilik, dönüştürücü atılımlar yerine küçük değişimlere yerini bırakacaktır, zira entelektüel faaliyetin riskleri kariyer anlamında maliyetler ortaya çıkaracaktır.

Akademik kariyerler büyük ölçüde yayın faaliyetlerine dayanır. İşe alım, terfi, kadro, araştırma fonları ve mesleki itibar gibi ektenler yayın başarısıyla yakından ilişkilidir. Akademisyenler hangi konuların güvenli kabul edildiğini, hangi sonuçların olumlu karşılanma olasılığının yüksek olduğunu ve hangi soruların geleceklerini tehlikeye atabileceğini hızlıca öğrenmektedirler. Totaliter rejimlerde sürdürülen hâkim partinin resmi çizgisine benzer şekilde, bu durum akademisyenleri ve entelektüelleri doğru duruşu benimsemeye zorlayan bir uyum baskısı yaratacaktır.

Bu yapı, yalnızca zararlı bir döngü başlatmakla kalmamakta, aynı zamanda hâkim söylemin ciddi hatalar yapmasına ve hatta aşırı görüşlere sahip olmasına da olanak tanımaktadır. Örneğin Ermeni asıllı Amerikalı akademisyen Elyse Semerdjian, 2023'teki Türk depremzedeler hakkında son derece ırkçı ve incitici yorumlarda bulunmuş, ancak hiçbir yaptırımla karşılaşmamıştır. İşte tam olarak bunun nedeni Semerdjianın sözde ana akım grubuna ait olmasıdır. Söz konusu yaklaşım bu nedenle temelde neyin söylendiğiyle değil, kimin neyi ve kime karşı söylediğiyle ilgilenmektedir.

Gerçek bilim ise bambaşka bir şey gerektirmektedir. Bilimin temel amacı mevcut kanaatin sürdürülmesinden ziyade hakikatin peşinde koşmak olmalıdır. Her sonuç, daha iyi kanıtlar veya daha güçlü savlar karşısında değişikliğe açık olmalıdır. Entelektüel ilerleme en yaygın inançlar dahil olmak üzere sorgulama isteğine dayanır.

Bu tür ilkeler akademik standartları düşürmeyecek, tersine bunları güçlendirecektir. Kötü çalışmalar yine eleştiriler alacak, hatalı yöntemler ifşa edilecek ve verilerle desteklenmeyen sonuçlar reddedilecektir. Yukarıda bahsi geçen baskıcı ve tekelci

zihniyetle temel fark, bu değerlendirmelerin önceden dışlama yoluyla değil, açık bir akademik tartışma süreci sonucunda gerçekleşecek olmasında yatmaktadır. Böyle bir durumda okuyucular, araştırmacılar ve akademik camia hangi fikirlerin kalıcı olacağının belirlenmesinde rol alacaktır.

Sonuç olarak bilimin güvenilirliği fikir birliğine değil şeffaflığa dayanmaktadır. Bu ilke, özellikle 1915 Olayları bağlamında olmak üzere, Türk ve Osmanlı çalışmalarında tamamen terk edilmiştir. Mevcut bilgiler; fikirler adil bir şekilde yarıştığında, eleştiri korkulmaktan ziyade memnuniyetle karşılandığında ve en yaygın inançlar bile sorgulanmaya açık olduğunda genişleyecektir. Akademik yayıncılık, belli dogmatik bakış açılarını koruyarak değil, karşıt fikirlerin dürüstçe ve titizlikle incelenebileceği bir tartışma alanı sağladığında en büyük amacını yerine getirmiş olacaktır. Eğer bilim, entelektüel bir uyum kaygısı değil de hakikat peşindeki bir arayış çabası olarak kalacaksa, özgür ve bilinçli tartışmanın mevcut olduğu bir ortamı teşvik etmelidir.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "AKADEMİK YAYIN TEKELİ VE □□□□□□□□□□□□ UYUMUN BEDELİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2026 / 76. Temmuz 21. Erişim Kasım 08, 2026. https://www.avimbulten.org/tr/Yorum/AKADEMIK-YAYIN-TEKELI-VE-ENTELEKTUEL-UYUMUN-BEDELI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır